

Ищук А. А.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті висвітлюються основні характеристики терміна як такого та аналізуються специфічні характеристики англomовного економічного терміна. Автор чітко розрізняє поняття терміна та професіоналізмів. Професіоналізмом не властива системність, і вони частіше носять метафористичний характер, що характерно для спілкування в професійних спільнотах. Термін характеризується чіткістю визначення та взаємозв'язком із іншими термінами галузі, що й утворює систему та можливість створення словника (госларія). При цьому зауважується, що один і той самий термін може вживатися в кількох галузях знань (економіка, право, політологія тощо). Розглядаються різні класифікації термінів в цілому і економічних термінів зокрема, а також їх особливості. Підкреслюється, що функціонування терміна обумовлюється стилем та жанром висловлювання, тому таке функціонування може набувати не лише інформативного, а й метафоричного характеру. В останньому випадку термін поступово втрачає однозначний вузький сенс і набуває переносного значення. Серед основних функцій терміна виділяються номінативна та репрезентативна. Автор наголошує, що взаємодія стилів, а також глобалізаційні економічні процеси сприяють утворенню великої кількості неологізмів, а також широкому розповсюдженню термінології в мові загального вжитку. Окрему увагу приділено способам творення економічної термінології, серед яких найпродуктивнішим є аббревіація. В структурі термінів відзначається характерне вживання іменників і дієслів. Окремою групою виділяється економічна фразеологія, що функціонує за принципом сталого зв'язку між компонентами фразеологічного виразу. Зазначається, що «ідеальний термін» характеризується однозначністю, проте доводиться, що термінам властиві також багатозначність, синонімія, антонімія і гіперо-гіпонімічні відносини.

Ключові слова: англomовний економічний термін, функціонування терміна, семантика, багатозначність, детермінологізація, словотворення.

Постановка проблеми. Лексичні особливості термінології є предметом багатьох наукових філологічних розвідок. Що більшого розвитку набуває певна галузь індустрії, науки, техніки тощо, тим більший є інтерес лінгвістів до функціонування термінів, їх структурних та семантичних ознак. Терміни стають частиною щоденного мовлення через спілкування, медійні ресурси тощо. Актуальність дослідження зумовлена тим, що взаємодія елементів різних функціональних стилів є однією з основних причин появи нових значень і функцій спеціалізованої лексики, тому виділення елементів конкретних термінологічних систем і визначення особливостей їх функціонування є одним із найважливіших і актуальних напрямків сучасних досліджень в галузі лінгвістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато дослідників вивчають проблему функціонування термінів у стилістично різних текстах. Серед них варто відмітити А. Брагіну, О. Карпову, В. Іщенко, В. Прохорова, Т. Молодід, В. Лейчика, Л. Фурсову тощо. Сучасний розвиток економіч-

ної науки, глобалізація економіки в цілому дають можливість детально вивчати різні способи використання спеціальної термінології.

Терміни – це слова, що мають особливе значення, які виражають і формують професійну концепцію і використовуються в процесі пізнання і розробки наукових і професійно-технічних об'єктів і взаємозв'язків між ними. Теоретично будь-яке загальноновживане слово може функціонувати як термін, якщо воно є елементом відповідної термінології і в її межах однозначно називає певне поняття. Терміни також зазвичай використовуються як самостійні іменники, дієслова, прикметники, якщо вони позначають дії, стани, якості, властивості, ознаки та процеси спеціальних понять певної галузі науки і техніки [3, с. 201]. Таким чином, існують загальнонаукові терміни, які використовуються в різних областях і в цілому відносяться до наукового стилю.

Існують також специфічні терміни, які були отримані з певних наукових дисциплін, галузей промисловості і технологій: наприклад,

в економіці (*equilibrium price, quantity demanded*); в бухгалтерському обліку (*cash receipts, gross profit*).

Професіоналізми – це слова і вирази, властиві певним професійним групам. На відміну від інших термінів, вони не утворюють системи, тому що професійні слова часто умовні або засновані на метафорі, а науковий термін прагне розкрити суть поняття. Професіоналізм часто виступає в якості розмовного еквівалента цього терміна. В економіці, наприклад, використовується фраза *throw on the pillow*, що означає процедуру ухилення від сплати податків офшорними компаніями. Професіоналізми часто служать для розмежування і уточнення понять.

Р. Мотос зазначає, що лексичні одиниці будь-якої спеціалізованої області можна розділити на три категорії: технічні терміни, напівтехнічні терміни і загальноживану лексику, яка часто використовується в спеціалізованій області, не втрачаючи свого первісного значення. Технічні терміни характеризуються однозначністю і точністю, вони підлягають більш високій нормалізації і стандартизації. Такі одиниці використовуються в певних контекстах, певним співтовариством, в певній галузі знань і зафіксовані в спеціалізованих словниках. Напівтехнічні терміни схильні до багатозначності і часто створюються шляхом розширення значення за аналогією. Їх використання не обмежується конкретними або науковими умовами, а навпаки, вони можуть бути загальними для кількох областей [13, с. 9].

За структурою можна виділити прості терміни і термінологічні словосполучення, які є складнішими утвореннями і являють собою лінгвістичну номінацію, утворену з безлічі поєднань термінів і слів загальнолітературної мови. В результаті формується семантична структура термінологічного поєднання. Існують розкладні і нерозкладні термінологічні фрази. Перші, в свою чергу, діляться на вільні і невільні термінологічні словосполучення, в яких компоненти, взяті ізольовано, можуть не бути термінами.

Деякі термінологічні словосполучення характеризуються відносно сталим зв'язком між компонентами, інші – абсолютним зв'язком. Відносно сталий зв'язок між компонентами полягає в тому, що компоненти зберігають своє пряме значення, в якому вони використовуються поза термінологічною сферою (*financial aid*). Значення термінологічних фраз з абсолютно сталим зв'язком не може бути виведено зі значення їх компонентів. В результаті їх злиття утворюється одна лексична

одиниця номінативного характеру (*hot money – спекулятивний капітал*) [3, с. 246].

Основна функція термінології – номінативна. Терміни позначають конкретні поняття з різних областей людських знань. Ця функція представлена в науковому, публіцистичному, професійному та офіційному стилях.

Т. Толчеева також визначає репрезентативну функцію термінології, яка полягає в передачі значущої інформації і набутих знань в певній галузі, закодованих людиною в мовних знаках; а також експліцитну функцію терміна, яка проявляється через аналіз його морфологічної і граматичної структури і моделей термінологічних фраз. [9, с. 191].

Лінгвопрагматичні принципи функціонування термінів обумовлені жанром текстів, комунікативними цілями, способами передачі інформації, соціально-дискурсивною спрямованістю та індивідуальними намірами автора. Критерії відбору та умови функціонування термінів у наукових текстах визначаються навмисними орієнтирами та гіпотетично оцінюваним рівнем професійної компетентності адресата [7, с. 175]. Е. Скороходько стверджує, що всі вживання термінів у наукових текстах належать до двох категорій: інформативні або неінформативні. Інформативне використання – це використання терміна, який передає читачеві важливу інформацію про референта, його характеристики, властивості, поведінку, застосування і так далі. Неінформативне використання передбачає використання терміна, який передає інформацію про існування референта і тільки [8, с. 23].

Л. Фурсова підтверджує можливість функціонування термінів не тільки в номінативному, але і в метафоричному сенсі в неспецифічній лексиці текстів публіцистичного стилю. Пряме значення терміна є фоном і основою для переносного значення. Таким чином відбувається поступова втрата термінологічного значення професійної одиниці. Завдяки активному проникненню спеціальних одиниць у засоби масової інформації та розширенню сфер масової комунікації термінологія вступає в нові синтагматичні та парадигматичні зв'язки та адаптується до раніше незнайомих контекстів [10, с. 336].

Отже, в залежності від вживання терміни діляться на загальні, специфічні і професійні. За структурою ми можемо розрізняти прості терміни, що складаються з одного слова, і термінологічні словосполучення, які, в свою чергу, можуть бути розкладними і нерозкладними.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення функціональних та семантичних особливостей терміна на прикладі англomовної економічної термінології. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити ряд завдань, як-то: розкрити сутність термінологічної одиниці як мовного знака, розглянути існуючі класифікації термінів і визначити їх функції в текстах різних стилів; визначити основні шляхи формування та структурні особливості економічної лексики, дослідити можливі лексичні та семантичні процеси даної термінології.

Виклад основного матеріалу. Наукові тексти і стиль офіційних документів є основною сферою функціонування термінології. У той же час терміни можуть використовуватися поза ними навіть в художньому дискурсі, де вони набувають додаткові значення, а також більш виразні або емоційні конотації, і, таким чином, можуть втратити своє фіксоване значення і переклад (так звана кодифікація). Отже, використання терміна як мовленевого звороту призводить до його часткової або повної семантичної детермінації.

Економічний термін визначається як слово або вираз, що створені штучно або взяті з природної мови, які адекватно відображають поняття професійної та науково-професійної діяльності фахівців в галузі економіки і бізнесу, а також взаємопов'язані з іншими термінами, утворюючи з ними економічну термінологію [2, с. 173].

Т. Толчєєва пропонує класифікацію економічної термінології за частиною мови. Найбільш поширеними є терміни, представлені іменниками, що позначають поняття, явища, об'єкти і процеси, характерні для економіки, наприклад: *abundance, disability, fiduciary*. Термінологія, представлена дієсловами, також вельми продуктивна, оскільки вона позначає економічні та грошові операції, дії, ділові відносини тощо: *amortize, capitalize (on), captain, cast (up), pay, repudiate*.

Прикметники і дієприкметники менш продуктивні: *calculated, managing, moneyed*. Прислівники, що позначають особливості дій, операцій тощо, відзначені найменшою продуктивністю при утворенні економічних термінів: *market wide, low (at a low price)*. Значна частина таких термінів є запозиченнями з латини: *as from, pro forma, de facto, ex-bonus* [9, с. 192].

Т. Васильєва і Т. Толчєєва говорять про типові структури економічних термінів.

Фрази, що складаються з двох компонентів: 1) іменник + іменник : *price level, sales revenue, account reconciliation, tax rate*; 2) іменник + при-

йменник + іменник: *return on capital, balance of trade, certificate of deposit, volume of expenditures*; 3) прикметник або дієприкметник + іменник: *accounting period, collective bargaining, advisory company, owned capital* [14, с. 130].

Багатокомпонентні термінологічні словосполучення: 1) іменник + іменник + іменник: *consumption possibilities schedule*; 2) прикметник + іменник + іменник: *official transactions account*; 3) прикметник + прикметник + іменник: *contractionary fiscal policy*; 4) прикметник + іменник + прийменник + іменник: *direct arbitrage of exchange*; 5) іменник + прийменник + іменник + прикметник + іменник: *instability of currency exchange rate*; 6) іменник + прийменник + іменник + прийменник + прикметник + іменник: *sanctions for the nonfulfillment of contractual obligations* [9, с. 193].

Абревіація також є поширеним способом творення економічних термінів. Існує три типи скорочених лексичних одиниць: 1) апокопа: *contr – contract; adt – advertisement; mgt – management*; 2) абревіатури, акроніми: *CFPB – Consumer Financial Protection Bureau; TDB – Trade and Development Board*; 3) контамінація, злиття або телескопія: *adman – advertising man; bioeconomics – biological economics* [5, с. 230]. Можна стверджувати, що переважна більшість неологізмів утворена шляхом абревіації – це найбільш активний спосіб словотворення XXI століття. Суть методу полягає в забезпеченні передачі максимального обсягу інформації в одиницю часу, іншими словами, в підвищенні ефективності комунікативної функції мови [12, с. 139].

Також можемо зустріти лексичні одиниці, утворені шляхом конверсії. Найчастіше це іменники, утворені від дієслів (*bail out; takeover*) [1, с. 241].

Однією з особливостей «ідеального терміна» є його однозначність. Однак тенденція до багатозначності, притаманна всій лексичній системі мови, проявляється в здатності терміна розвивати додаткові значення, які відображають логічні і змістовні зв'язки взаємозалежних і взаємодіючих понять і зберігають їх в синхронному вживанні поряд з основним значенням [7, с. 310]. Економічні терміни характеризуються такими лексико-семантичними процесами, як багатозначність, синонімія, антонімія і гіперо-гіпонімічні відносини. В. Рахуба відзначає, що багатозначність не є показником неточності терміна. Насправді вірно протилежне, і що більш розвинена багатозначність в термінології, то точнішими стають асоціативні зв'язки між загальнонауковими, міжгалузевими і спеціалізованими

поняттями (*item, property, bond, output, business, company*) [6, с. 310].

Антонімія також має місце в економічній термінологічній системі. Слова антонімічного ряду позначають протилежні полюси тієї самої якості. В. Іщенко виділяє два типи антонімів: лексичні та словотвірні. Лексичний тип реалізується за рахунок використання однієї і тієї ж частини мови з протилежним значенням (*cheap money – dear money*). У словотвірному типі використовується чергування префіксних і неперексісних моделей (*favorable conditions – unfavorable conditions*) [3, с. 248].

Зміна семантики і поява семантичних неологізмів є суттєвим явищем для розвитку та збагачення словникового запасу. Досить часто такі зміни супроводжуються зміною стилістичного маркера слова, іншими словами – його стилістичною переорієнтацією. Переносні значення зазвичай з'являються в усному мовленні і закріплюються в засобах масової інформації. Слово *shadow* набуло нового значення незаконної економічної діяльності і створило цілий ряд похідних як з економічним, так і з політичним значенням: *shadow government, shadow market, shadow politics, shadow economy* [11, с. 26].

В сфері семантичних відносин економічних термінів мотивація терміна здійснюється за допомогою метафоричних і метонімічних переносів (*bear, stag, punter – a small stock speculator; to balloon – to raise the share price*). Крім того, в області економіки і фінансів можуть діяти термінологічні фразеологізми, наприклад: *to be in red – to be in debt; to be in the black – to prosper*. Обидва вирази

відносяться до банківських документів. Дохідна частина банківської форми чорного кольору, а видаткова – червоного [4, с. 71].

Необхідно звернути увагу і на гіперо-гіпонімічні відносини між одиницями економічної термінології. Наприклад, В. Іщенко так описує економічний термін *property*, що є гіперонімом. Даний термін включає в себе поняття більш вузького смислового змісту: *individual property, social property*. Кожне з цих понять, у свою чергу, включає в себе більше понять. Таким чином, *individual property* включає в себе *personal property* та *private property*. З їх допомогою доповнюється основне концептуальне значення терміна-гіпероніма і тим самим пояснюється його системна властивість [3, с. 246].

Висновки. Таким чином, економічна термінологія, що функціонує в комплексі сучасних економічних наук, як і будь-яка інша термінологія, може бути класифікована по частинах мови. Економічні терміни включають в себе не тільки слова і словосполучення, а й варіанти скорочень і скорочень. Крім того, лексика цієї термінології характеризується багатозначністю, антонімією, синонімією, гіперо-гіпонімічними відносинами, а мотивація економічних термінів може бути здійснена за допомогою метафоричного перенесення. Результати даної наукової розвідки можна використовувати як в навчальних курсах (лексикологія англійської мови), так і для подальших досліджень використання термінів в текстах різного стилістичного забарвлення, вивчення їх функцій в залежності від їх структурних, семантичних особливостей і оточення в реченні.

Список літератури:

1. Борщовецька В. Особливості англійських економічних термінів у процесі професійного спілкування. Матеріали Міжнародн. наук.-практ. конф. (Львів, 1–2 червня 2007 р.). Львів, 2007. Ч. 1. С. 240–241.
2. Воскобійник В. Когнітивні чинники формування назв осіб в англійській економічній терміносистемі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов.* 2007. Вип. 2. С. 172–179.
3. Іщенко В. Л. Особливості семантичної структури англійських економічних термінологічних сполучень. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Серія: Філологічні науки.* 2000. Вип. 4–5. С. 244–251.
4. Кузнєцова І. В. Аналіз вживання англійських термінологізмів у когнітивному аспекті. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки.* 2017. Вип. 1. С. 68–72.
5. Остапченко О. Б. Структурні особливості усичень в англійській економічній терміносистемі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов.* 2007. Вип. 2. С. 229–233.
6. Рахуба В. И. Лексико-семантические особенности экономических терминов. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна.* 2013. Вип. 33. С. 309–311.
7. Рибачок С. М. Прагмасемантична специфіка функціонування термінів. *Мова і культура.* 2008. Вип. 10. Т. 7(107). С. 174–178.

8. Скороходько Е. Ф. Позиційна інтерференція термінів як структурна характеристика наукового тексту. *Мовознавство*. 2006. № 4. С. 22–32.
9. Толчєєва Т. С. Продуктивність моделювання термінів бізнес-економіки в англійській мові та їхня міжнародна гармонізація. *Науковий часопис Національного Педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов*. 2015. Вип. 13. С. 190–195.
10. Фурсова Л. І. Семантичні зміни у процесі детермінологізації сучасної англійської економічної лексики: парадигматичний і синтагматичний аспекти. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Збірник наукових праць*. 2006. Вип. 9. С. 331–342.
11. Ishchuk A. Specific Features of English Economic Terms. *Methods and Problems of Practical Application: 5th International Conference Science and Society (15 August 2018, Vancouver)*. 2018. P. 25–27.
12. Matveev V., Nykytchenko O., Stefanova N., Khrypko S., Ishchuk A., Ishchuk O., Bondar T. Cybercrime in the Economic Space: Psychological Motivation and Semantic-Terminological Specifics. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. 21(11), 135–142. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.11.18>
13. Motos R. M. The role of interdisciplinarity in lexicography and lexicology. In Isabel Balteiro (ed.), *New Approaches to Specialized English Lexicology and Lexicography*. 2013. P. 3–13.
14. Vasylieva T. I. Peculiarities of the translation of English economic terms into Russian. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 41. С. 128–131.

Ishchuk A. A. STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF THE ENGLISH ECONOMIC TERMINOLOGY

The article highlights the main aspects of the term as such and analyzes the specific characteristics of the English-language economic terms. The author clearly distinguishes between the concept of the term and professionalism. Professionalism is not characterized by consistency, and they are more often metaphoric, which is typical for communication in professional communities. The term is characterized by a clear definition and relationship with other terms of the industry, which forms a system and the opportunity for a dictionary fixation (glossary). At the same time, it is noted that the same term can be used in several branches of knowledge (economics, law, political science, etc.). Various classifications of terms in general and economic terms in particular, as well as their features, are analyzed. It is emphasized that the functioning of the term is determined by the style and genre, so such functioning can acquire not only informative but also metaphorical character. In the latter case, the term gradually loses its unambiguous precise meaning and acquires a figurative meaning. Among the main functions of the term, nominative and representative are distinguished. The author notes that the interaction of styles, as well as globalization economic processes, contribute to the formation of many neologisms, as well as the widespread use of terminology in the language for general purposes. Special attention is paid to the ways of creating economic terminology, among which abbreviation is considered the most productive. Nouns and verbs are claimed to be the most typical structural components of economic terminology. A separate group is an economic phraseology, which functions on the principle of stable communication between the components of a phraseological unit. It is noted that the “ideal term” is characterized by unambiguity, but it is proved that the terms are also characterized by polysemy, synonymy, antonymy, and hyper-hyponymy relations.

Key words: English-language economic term, term functioning, semantics, polysemy, determinologization, word formation.